

Лінгвістичні дослідження антиукраїнської пропаганди в умовах інформаційної агресії рф проти України

Євгенія Ковкіна

кандидатка філологічних наук, завідувачка лабораторії мистецтвознавчих, лінгвістичних та психологічних досліджень, ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Мін'юсту України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org.0000-0001-8693-9868>, e-mail: evkovkina@gmail.com

Увагу акцентовано на ролі лінгвістичної експертизи як одного з інструментів судово-експертного забезпечення інформаційної безпеки України. Визначено основні види інформаційної антиукраїнської пропаганди, наведено приклади фейкової інформації, поширених російських нарративів, запропоновано їхній аналіз.

Ключові слова: антиукраїнська пропаганда; інформаційна безпека; заклик; лінгвістична експертиза.

Linguistic Research into Anti-Ukrainian Propaganda Amidst Russia's Information Aggression Against Ukraine

Yevheniia Kovkina

This study focuses on the role of forensic linguistics as a tool for forensic support of Ukraine's information security. The main types of anti-Ukrainian propaganda are identified, with examples of fake news and common Russian narratives provided, followed by a proposed analysis.

Keywords: anti-Ukrainian propaganda, information security, call to action, linguistic expertise.

Неспровоковане повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України називають гібридною війною, адже агресор застосовує (окрім різноманітної зброї) багато різних форм ведення війни, зокрема й інформаційну. Сучасною неklasичною формою реалізації російської агресивної політики є дестабілізація суспільно-політичної обстановки в Україні, дискредитація нашої держави на міжнародній арені, вплив на політичну, економічну, енергетичну, соціальну, фінансову й інші сфери життєдіяльності країни.

У таких умовах опір України «гібридній» агресії російської федерації слід розуміти як розроблення та функціонування комплексу заходів, що охоплюють усі сфери життєдіяльності країни, зокрема науково-технічне забезпечення інформаційної безпеки України. Відповідно до ч. 1 ст. 17 Конститу-

ції України, «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Отже, інформаційна безпека передбачає захищеність визначених законодавством норм і параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечують необхідні умови існування держави загалом і суспільства й окремих громадян як суб'єктів цих процесів і відносин зокрема.

Основні положення інформаційної безпеки держави забезпечено ефективним правовим регулюванням обігу інформації, правовим та організаційним захистом інформації й інформаційної інфраструктури, а також швидкими темпами інформатизації держави та суспільства, залучення її до світових інформаційних процесів.

Фахівці Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, починаючи з 2014 року, у межах лінгвістичної експертизи мовлення розробляють алгоритмізовані підходи дослідження інформаційних повідомлень, результати яких фіксують у методиках і методичних рекомендаціях для використання в експертній практиці. Зокрема, лінгвістична експертиза вирішує завдання, пов'язані зі встановленням висловлювань, виражених у формі закликів до зміни меж території й державного кордону України; закликів до зміни, повалення органів держаної влади діями насильницького характеру; закликів до ведення агресивної війни; закликів до співпраці з державою-агресоркою, а також висловлювань з лінгвістичними ознаками антиукраїнської пропаганди та ін.

Актуальним інструментом, що функціонує в сучасному світі з метою ведення когнітивних воєн, збереження статус-кво політичною елітою або мобілізації активної меншості, є політична пропаганда. Для українського суспільства вплив політичної пропаганди особливо відчутним став із 2014 року, коли російська федерація почала використовувати її як інструмент дестабілізації українського суспільства, підбурювання до його поляризації, що є прямою загрозою національній та інформаційній безпеці України. Росія активно й системно послуговується когнітивною зброєю як інструментом десуверенізації й інформаційної дестабілізації України.

Під час проведення інформаційних воєн найчастіше застосовують три основні форми: пропаганда, публік рілейшнз (політичний піар) і реклама (політична реклама). Поряд із ними виокремлюють ще один тип інформаційної агресії — смислова війна, що точиться у віртуальному просторі, впливаючи на пізнавальну сферу людини у вигляді кібервійни, або інформаційно-технічної війни. Інформаційно-смислова війна зазвичай є набагато тривалішою, аніж збройне протистояння, у ній не лише використовують окремі факти, а й змінюють ставлення до них,

інтерпретують їх у такий спосіб, щоб реципієнти прийняли потрібне рішення.

Одним із основних інструментів маніпуляції суспільною думкою шляхом пропаганди є фейк. Мотивація для поширення фейків може бути різною. Зрозуміло, що фейки транслюють із конкретною метою, а саме: викривити реальність, переконати аудиторію в необхідності неправомірних дій і, зрештою, дістатися кінцевої мети пропаганди. Загроза маніпулювання фейками не лише у тому, що завдяки ним можна викривити реальність, а й у тому, що можна спотворити минуле. Вигадувати інформацію, що начебто стала відомою лише сьогодні, водночас «нагороджувати» її кричущими заголовками та підкріплювати думками невідомих експертів або підтверджувати словами «очевидців», які «захотіли залишитися невідомими із міркувань безпеки» — це найочевидніші прийоми пропаганди. Небезпека полягає в тому, що саме такі «резонансні новини» доволі швидко поширюються в інтернеті, адже кожний хоче першим дізнатися про «найбільше викриття століття».

Сьогодні вже визначені характерні ознаки поняття «фейк» — це факти, що не можна перевірити (у повідомленні (виступі, статті та ін.) відсутнє посилання на відповідні офіційні, історичні або довідкові джерела, не наведено точних статистичних відомостей про події, інформацію подано односторонньо, від імені певного «експерта», який, зазвичай, представляє невідому організацію).

Одним із супровідних механізмів поширення фейкових відомостей є маніпуляція — спосіб інформаційного керування поведінкою та поглядами аудиторії, який свідомо використовують журналісти або редакції для досягнення персональних або загальних цілей [2]. Під час маніпуляції адресанти подають власні думки про будь-які події як стверджувальний факт, інформація в такому разі є неповною та містить лише вигідний для них ракурс, до того ж часто «кричущий» заголовок не підтверджено змістом статті.

Відомим прикладом фейкової інформації є поширений від початку Революції Гідності російський наратив про те, що ці події не пов'язані з волевиявленням українського суспільства, а цілком керовані «націоналістами, радикальними угрупованнями та Правим сектором». Революцію Гідності президент та інші представники влади РФ називають винятково неконституційним державним переворотом, що привів до влади представників із неонацистськими поглядами. Це стало поштовхом до активізації російських медіа, які доволі жваво поширювали інформацію від в. путіна про «державний переворот», про прихід до влади «хунти», про «київський режим» із неонацистською ідеологією.

На нашу думку, такі офіційні заяви російської влади щодо подій в Україні, що здебільшого ґрунтуються на фейках, були цілеспрямованою підготовкою до воєнного втручання в Україну та здійснення збройної агресії. Представники російських владних структур повсякчас наголошували, що «радикальні угруповання», прийшовши до влади, розпочали відкриту боротьбу проти російськомовного населення, що на Сході України пересічні громадяни, які не підтримали «київський режим» і «відмовилися прийняти державний переворот в Україні у 2014 році» страждають від «націоналістичних угруповань», їм загрожують переслідування, утиск та «етнічні чистки». Ці заяви, вочевидь, прокладали шлях до прямого втручання росії в події у східному регіоні України, наголошуючи на тому, що влада РФ не може залишити російськомовне населення у біді через те, що там відбувається «каральна операція київської влади проти свого народу». Тенденційно ЗМІ наголошували, що на Сході України відбувається свавілля неонацистських угруповань, які ходять у формі «зі свастикою та знаками СС».

Такі заяви у виступах представників російської влади не мають фактів підтвердження, їх поширюють безперервно та завдяки однакості в оцінюванні подій вони формують загальне ставлення всього російського народу. Ця ситуація має всі ознаки антиукраїнської пропаганди, що транслюють від російських високопосадовців до російських журналістів, які на своїх медіа-каналах додають їй емоційного забарвлення, посилаючись на «достовірні джерела, які змушені себе не видавати» і прикрашаючи розповідями про «каральні операції українських неонацистів на Донбасі».

Отже, лінгвістична семантико-текстуальна експертиза мовлення намагається миттєво реагувати на виклики сьогодення, постійно розширюючи, поглиблюючи та вдосконалюючи підходи до дослідження з метою розроблення послідовного уніфікованого алгоритму для подальшого його впровадження в судову експертну практику. Створення науково-практичних засад аналізу об'єктів гарантує можливість якісного судово-експертного забезпечення інформаційної безпеки України.

Перелік джерел посилання

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Романюк В., Чуранова О. Україна в інформаційному просторі Росії та Білорусі: основні наративи / Інститут масової інформації. 22.09.2020. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayina-v-informatsijnomu-prostori-rosiyi-ta-bilorusi-osnovni-naratyvy-i35175> (дата звернення: 20.08.2024).